

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ปัจจัยทางเศรษฐกิจปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม คือทุนหรือเงินตรา ซึ่งนำมาใช้ในการลงทุน การผลิต และการค้า ทำให้เศรษฐกิจเกิดการขยายตัว แต่จากวิกฤตเศรษฐกิจที่ประเทศไทยเผชิญในปลายปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา เนื่องจากการลงทุนที่เกินตัว สถาบันการเงินมีปัญหาด้านสภาพคล่อง ส่งผลกระทบต่อคนไทยทุกคน ทั้งในเมืองและชนบท เกี่ยวพันกันเป็นปัญหาลูกโซ่ ทำให้ประชาชนขาดอำนาจซื้อ ยากที่จะกระตุ้นให้เกิดการลงทุนเพิ่ม เมื่อการลงทุนน้อยเกินไปย่อมส่งผลกระทบต่อผลผลิต ทำให้มีรายได้ต่ำลงและความสามารถในการออมหรือการสะสมทุนก็น้อยลงด้วย ผลที่ตามมาก็คือการขาดแคลนทุน ทำให้ได้ผลผลิตต่ำและรายได้ต่ำลงอีก เกิดเป็นวงจรของความยากจนต่อไปเรื่อยๆ และเป็นทฤษฎีวิบัติจักรแห่งความยากจน

ความยากจนของประชาชนในชนบทและในชุมชนเมืองคือการไม่มีทุน และขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน รัฐบาลในขณะนั้นจึงได้กำหนดนโยบายจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติสำหรับเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และเพื่อให้ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดการระบบและจัดการเงินกองทุนของตนเอง เพื่อสร้างความสามารถในการสร้างเสริมความเข้มแข็งด้านสังคมและเศรษฐกิจซึ่งเป็นรากฐานของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต รัฐบาลได้จัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกองทุนละ 1 ล้านบาทเป็นเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยให้ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองจัดการกันเอง ซึ่งนโยบายดังกล่าวเป็นเสมือนดาบสองคม เพราะหากไม่มีการจัดการที่ดี ประชาชนยังยึดติดอยู่กับเศรษฐกิจกระแสหลัก หรือเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มุ่งเน้นบริโภคนิยม เงินทุนดังกล่าวนอกจากจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดแล้ว ยังกลับกลายเป็นโทษและทำให้ประชาชนวนเวียนอยู่ภายใต้วิบัติจักรแห่งความยากจนต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงก็คือ จะจัดการกองทุนอย่างไรจึงจะได้ประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งประโยชน์นั้นจะต้องกระจายสู่ประชาชนอย่างทั่วถึงตามความจำเป็นเร่งด่วนของแต่ละบุคคล และจะต้องทำให้เกิดเป็นแรงหนุนที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถยืนหยัดด้วยตนเองได้อย่างภาคภูมิใจด้วย ผู้วิจัยจึงเห็นว่าแนวคิดที่ควรพิจารณานำมาปรับใช้ในการจัดการกองทุนให้มีประสิทธิภาพก็คือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับวิถีไทยและบริบทของสังคมไทยเป็นอย่างดี

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวพระราชดำริตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งพระราชทานในโอกาสต่างๆ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ประมวลและกลั่นกรองมาเสนอไว้ในหนังสือ “ประมวลคำในพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ตั้งแต่พุทธศักราช 2493-2546 ที่เกี่ยวข้องกัปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 เมื่อกันยายน 2548 หน้า 3 โดยมีเชิงอรรถอธิบายเพิ่มเติมว่า “โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 29

พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของประชาชนโดยทั่วไป” ซึ่งต่อมาสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้นำไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ความว่า

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้ถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวาง กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านได้นำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการภาคการเกษตร สามารถทำการเกษตรในพื้นที่เพียงหนึ่งไร่ให้เลี้ยงครอบครัวขนาดเล็ก (3 คน) ได้ ทำการเกษตรในพื้นที่ 3 ไร่ให้ปลดปล่อยหนี้สินและมีอยู่มีกินอย่างสุขสบายได้ นักธุรกิจบางกลุ่มก็นำไปประยุกต์ใช้ในการทำธุรกิจจนประสบผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์ต่อสังคม ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้มาประยุกต์ใช้กับการจัดการกองทุนชุมชนก็น่าจะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงต่อประชาชนและผู้มีหน้าที่ดูแลจัดการกองทุนด้วย

ข้อมูลของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2547 : 34-77) พบว่า มีกองทุนที่เกิดจากการส่งเสริมสนับสนุนของกรมฯกระจายอยู่ทั่วประเทศ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 37,121 กลุ่ม สมาชิก 4.02 ล้านคน เงินสะสมสะสมจำนวน 9,975.08 ล้านบาท โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน จำนวน 29,234 หมู่บ้าน จำนวนเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน 8,185.44 ล้านบาท และโครงการล่าสุดคือนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งมีหมู่บ้าน/ชุมชนจัดตั้งกองทุนแล้ว 71,459 หมู่บ้าน 2,562 ชุมชน รวมทั้งสิ้น 74,021 กองทุน ซึ่งสถานภาพของกองทุนมีปัญหาหลัก คือ ปัญหาในเรื่องของการจัดการกองทุนให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเพื่อหารูปแบบการจัดการกองทุนชุมชนที่นำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวคิดหลักในการจัดการ เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาแนวคิดที่แตกต่างจากเศรษฐกิจกระแสหลักคือ เน้นที่ความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์และสะสม และเน้นปัญญาเป็นวิธีการผลิตร่วมแทนการเน้นทุนแต่เพียงประการเดียว เพื่อให้กองทุนชุมชนนอกจากจะเป็นแหล่งเงินหมุนเวียนในชุมชนสำหรับการลงทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงานสร้างหรือเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย บรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วนแล้ว ยังเป็นที่พบปะกันของสมาชิก ได้แลกเปลี่ยนแนวคิดประสบการณ์ ปัญหา การแข่งขัน ความเอื้ออาทรต่อกัน การร่วมกันจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่คนหมู่มาก และทำให้คนทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือกัน และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าที่ต่างคนต่างทำ โดยมี “เงิน” เป็นตัวกลางหรือเครื่องมือหรือสื่อ ฉะนั้นกองทุนชุมชน ก็คือ แกนของ

พันเฟืองที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน โดยการจัดการทรัพยากรที่สัมพันธ์กัน เป็นพลังร่วมทั้งหมดของชุมชนเพื่อชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีพลังพึ่งพาตนเองได้และเข้มแข็งได้ในที่สุด

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นกองทุนชุมชนที่ดำเนินการมากกว่า 3 ทศวรรษแล้ว เป็นกองทุนที่มุ่งให้มีการออมเงินเพื่อเป็นทุนในการแก้ไขปัญหาในการผลิต เช่น เมื่อการผลิตให้ผลดีแล้วขาดเงินทุนในการขยายกำลังผลิต หรือเมื่อการผลิตประสบความเสียหายแล้วขาดเงินทุนในการเยียวยาแก้ไข โดยกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต้องเกิดจากการรวมตัวของประชาชนในการก่อตั้ง ทุนในการดำเนินงานต้องมาจากการให้สัจจะกับกลุ่มของสมาชิกว่าจะออมเงินกันเป็นจำนวนเท่าใดในแต่ละรอบ และจะต้องนำส่งสม่ำเสมอทุกรอบ จึงได้เรียกเงินออมของสมาชิกว่าเงินสัจจะสะสม ผู้บริหารกองทุนจะต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกในการดำเนินงานรวมทั้งระเบียบการต่างๆ ทั้งทางการเงินและอื่นๆ ก็ต้องผ่านการรับรองของสมาชิก ทางราชการเพียงให้ความช่วยเหลือในด้านวิชาการ การให้คำปรึกษาและชี้แนะ แต่การบริหารจัดการกลุ่มและเงินทุนทั้งหมดมาจากสมาชิกกลุ่มทั้งสิ้น ต่างจากกองทุนอื่นๆ ที่ก่อตั้งขึ้นมาในภายหลังที่มุ่งแก้ไขปัญหาทางการเงินของประชาชนเป็นหลัก ทั้งยังเป็นเงินจากงบประมาณแผ่นดิน ทั้งผู้ดำเนินการก็ต้องเป็นกลุ่มบุคคลที่ทางราชการให้การรับรองเป็นหลัก ผู้วิจัยจึงเห็นว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นกองทุนชุมชนที่สมาชิกสามารถจัดการทุกอย่างได้อย่างเป็นอิสระ และมีหลักการในการจัดตั้งสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าสมาชิกประสงค์จะประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการกลุ่มก็สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่

โครงการวิจัยในครั้งนี้จึงดำเนินการในลักษณะโครงการความร่วมมือระหว่างกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในระดับพื้นที่คือสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ซึ่งเป็นการบูรณาการความรู้เชิงวิชาการของคณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และความเชี่ยวชาญจากประสบการณ์ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่กว่า 40 ปีของกรมการพัฒนาชุมชน โดยมีบัณฑิตและนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ร่วมเป็นผู้วิจัยภาคสนาม ซึ่งจะเป็นงานที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการสร้างรากฐานความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับชุมชนโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

โครงการวิจัยได้เลือกจังหวัดนนทบุรีเป็นพื้นที่ดำเนินการ จังหวัดนนทบุรีไม่มีเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่โดดเด่นสู่สาธารณะมากนัก ซึ่งสอดคล้องกับความประสงค์ของโครงการวิจัยที่ต้องการจะดำเนินการกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั่วไป ขอเพียงแต่ให้มีความพร้อมในระดับหนึ่ง และสมัครใจเข้าร่วมโครงการก็พอแล้ว แต่ความเป็นพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท (มีชุมชนแบบชุมชนเมืองเข้าไปตั้งในพื้นที่ที่ยังมีการผลิตเชิงเกษตรกรรมที่มีลักษณะเป็นชนบทอยู่) ของจังหวัดนนทบุรี ก็ทำให้มีประเด็นที่น่าสนใจว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ออกแบบมาเพื่อพื้นที่แบบชนบทนั้นจะมีบทบาทเช่นไรในสังคมแบบนี้ และผลของการวิจัยโครงการนี้ก็ น่าจะทำให้มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี สามารถเพิ่มการบริการทางวิชาการให้กับสังคมได้หลากหลายยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพการจัดการกองทุนชุมชน (กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต) ที่มีอยู่ในชุมชน และปัญหาอุปสรรคในการจัดการกองทุนชุมชน

1.2.2 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกองทุนชุมชน (กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต)

1.2.3 เพื่อศึกษาหารูปแบบการจัดการกองทุนชุมชน (กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต) ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 กองทุนชุมชน ประกอบไปด้วย กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนในโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เหล่านี้เป็นต้น การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นตัวแทนของกองทุนชุมชน ประชากรของการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

1.3.2 ผู้วิจัยได้เลือกจังหวัดนนทบุรีเป็นพื้นที่ดำเนินการ โดยจะทำการสุ่มเลือก 1 อำเภอมาเป็นตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างจึงเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอำเภอนั้นทั้งหมด แล้วทำการศึกษาวิเคราะห์สภาพการจัดการ ปัญหา อุปสรรค และการมีส่วนร่วมของประชาชนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทุกกลุ่ม เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1.2.1 และ 1.2.2 ใช้เวลาในการดำเนินงานส่วนนี้ 2 เดือน

1.3.3 สุ่มเลือกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอีก 2 กลุ่ม จาก 2 ตำบลของอำเภอนั้น ตำบลละ 1 กลุ่ม มาเข้าร่วมในโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อหารูปแบบการจัดการกองทุนชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1.2.3 ใช้เวลาในการดำเนินงานส่วนนี้ 8 เดือน

1.3.4 ผลของการสุ่มเลือกอำเภอได้อำเภอบางบัวทอง ผลของสุ่มเลือกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้กลุ่มคลองเจ๊ก หมู่ที่ 11 และกลุ่มคลองตาชม หมู่ที่ 9 ระยะเวลาในการดำเนินงานทั้งหมด รวมถึงการจัดทำรายงานวิจัยด้วย ใช้เวลาทั้งสิ้น 13 เดือน คือ พฤษภาคม 2555 – พฤษภาคม 2556

1.4 กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่รวม 2 ลักษณะงานของการวิจัยเข้าด้วยกัน คือ “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) เป็นงานวิจัยที่มีวิธีการกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัยจากปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน แต่มีลักษณะพิเศษตรงที่เป็นการทำการวิจัยควบคู่ไปกับการปฏิบัติงาน และเป็นการวิจัยที่มีลักษณะเป็นวงจรตามด้วยวงจรอย่างต่อเนื่อง แต่ละวงจรจะประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การประเมินผล และการสะท้อนผลที่ได้ไปสู่การวางแผนใหม่” (สุวิมล ติรกานันท์, 2554 : 13-14) และ “การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory research) เป็นการวิจัยร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมาย มีการเก็บข้อมูลโดยที่ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ร่วมกับกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา” (สุวิมล ติรกานันท์, 2554 : 14) กลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ก็คือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยให้กลุ่มเป้าหมายนำ

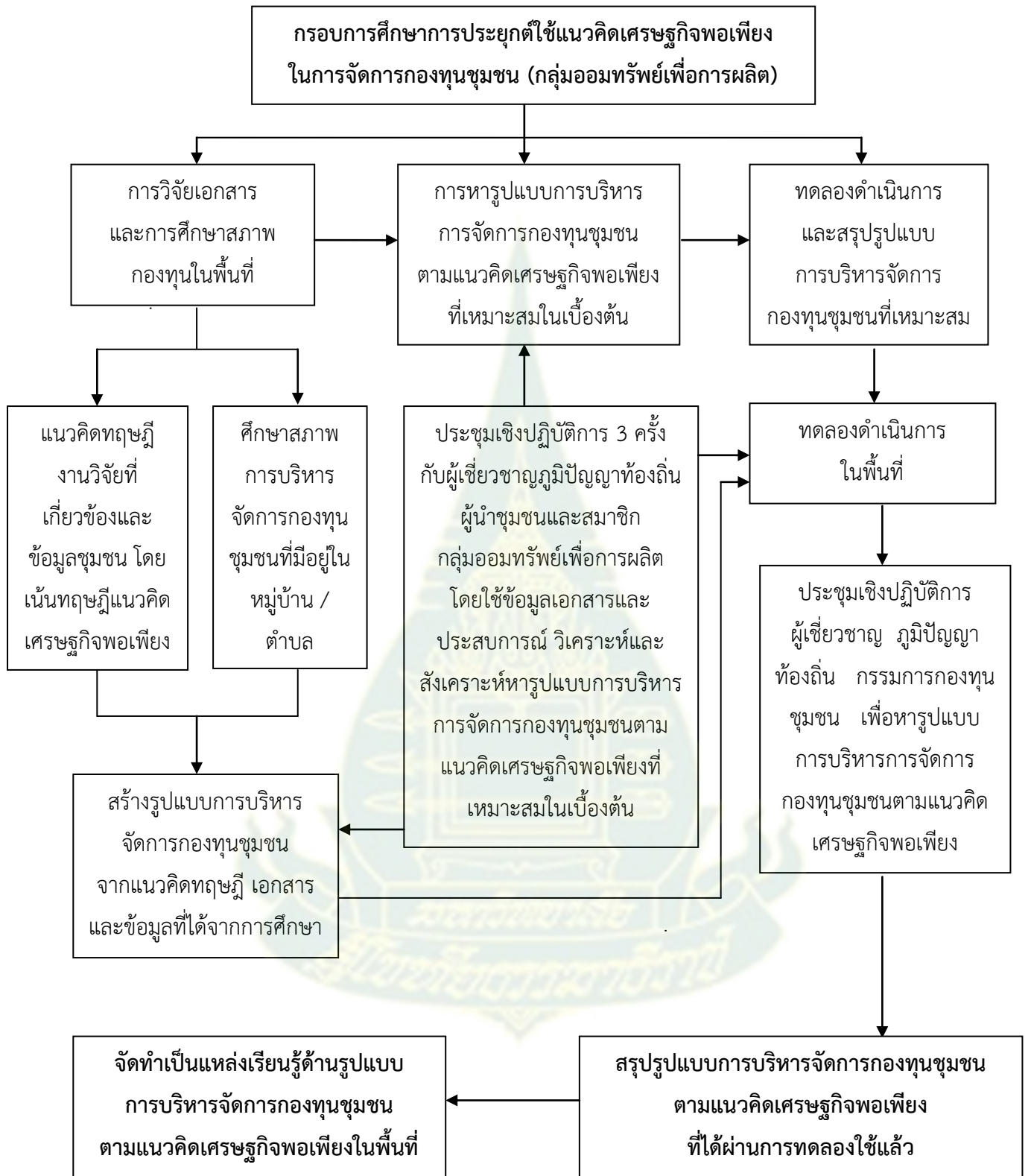
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มของตน มีการวางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและสรุปผล ผู้วิจัยเพียงดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการ นำผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้ของกลุ่มอื่นๆ มานำเสนอให้ทุนในการทำกิจกรรมบางส่วน ตรวจสอบการดำเนินงานตามสมควร และเป็นผู้สรุปเป็นรูปแบบให้

การวิจัยครั้งนี้กำหนดพื้นที่ปฏิบัติการจากการสุ่มเลือก ผู้วิจัยยังไม่มีข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในพื้นที่ จึงต้องทำการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อให้ทราบถึงสภาพทั่วไปของกลุ่มก่อน “การวิจัยเชิงสำรวจเป็นประเภทหนึ่งของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมข้อมูล สารสนเทศจากคนเกี่ยวกับความคิด ความรู้สึก แผนการ ความเชื่อ ตลอดจนถึงภูมิหลังด้านต่างๆ ของเขา การรวบรวมข้อมูลนี้มีกาคัย การสอบถามและการสัมภาษณ์เป็นหลัก ผลจากการสำรวจได้ถูกนำไปใช้ในเรื่องของการกำหนดนโยบาย การวางแผนโครงการ การประเมินผล และการวิจัยต่อ” (อุทุมพร จามรมาน, 2537 : 3) โดยข้อมูลทั่วไปนั้นสามารถขอรับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ซึ่งเป็นผู้ดูแลและประเมินผลการพัฒนาของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้ แล้วจึงทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในพื้นที่ด้วยการสัมภาษณ์และการใช้แบบสอบถาม

ในการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมนี้ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เข้าร่วมโครงการต้องเป็นผู้ลงมือทำการทั้งหมด จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่กลุ่มที่เข้าร่วมต้องมีความพร้อมในระดับหนึ่ง และสมัครใจจะเข้าร่วมโครงการด้วย ผู้วิจัยจึงจะจัดการประชุมเชิงปฏิบัติในครั้งแรกในลักษณะของเวทีประชาคม ให้ทุกกลุ่มได้มาประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาชุมชน แล้วร่วมกันกำหนดประเด็นในการพัฒนาชุมชน จากนั้นจึงทำการสุ่มเลือกกลุ่มที่จะเข้าร่วมโครงการ พร้อมกับสอบถามถึงความพร้อมและความสมัครใจของกลุ่มด้วย เมื่อได้กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการครบ 2 กลุ่มแล้ว ก็จะให้ทั้งสองกลุ่มเข้าร่วมในการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งต่อๆ มา เพื่อร่วมกันศึกษา วางแผน แล้วให้แต่ละกลุ่มไปดำเนินการตามแผนของกลุ่ม แล้วมาสรุปผลร่วมกันเป็นการสิ้นสุดโครงการ โดยไม่มีการตั้งสมมติฐานใดๆ สรุปเป็นขั้นตอนการวิจัยได้ดังนี้

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

หมายเหตุ : กองทุนชุมชนในที่นี้หมายถึงกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเท่านั้น

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1.5.1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักคิดและแนวทางตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระราชดำรัสของพระองค์ที่ได้พระราชทานไว้ในโอกาสต่างๆ เป็นหลักคิดและแนวทางในการจัดการระบบเศรษฐกิจให้พออยู่พอกินและมีอยู่มีกิน ทั้งในด้านการดำเนินงานและการดำเนินชีวิต

1.5.2 การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมของตน แล้วได้สรุปไว้เป็นแนวทฤษฎีและ/หรือแนวปฏิบัติ และได้นำเสนอไว้เป็นที่ยอมรับของสังคม

1.5.3 การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ข้อ 1.5.1) มาเป็นหลักคิดและแนวทางในการดำเนินกิจกรรม ประกอบกับข้อสรุปทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ ในข้อ 1.5.2 มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มหรือชุมชน ทั้งนี้ครอบคลุมถึงวิธีการดำเนินชีวิตโดยปกติของสมาชิกกลุ่มและชุมชนด้วย

1.5.4 การจัดการ หมายถึง กระบวนการจัดการที่ใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอน โดยอาศัยความร่วมมือแรงร่วมใจของสมาชิกในองค์การ โดยตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการ และความมุ่งหวังในความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกควบคู่ไปด้วย

1.5.5 การจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หมายถึง กระบวนการจัดการภายใต้หลักการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งประกอบด้วยด้านหลัก 4 ด้านด้วยกัน คือ การจัดการองค์การ การจัดการทางการเงิน การจัดการด้านการผลิต และการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกกลุ่มและ/หรือครอบคลุมถึงการบริการชุมชนด้วย

1.5.6 การจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามข้อ 1.5.3 มาใช้ในการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งประกอบด้วยด้านหลัก 4 ด้านตามข้อ 1.5.5 และเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของสมาชิกกลุ่มและ/หรือชุมชน

1.5.7 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเต็มรูปแบบ หมายถึง การที่ประชาชนหรือสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการวิจัย ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ**ครบวงจร** กล่าวคือ ร่วมกันศึกษาเพื่อกำหนดประเด็นปัญหา ร่วมกันศึกษาเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา วางแผนปฏิบัติการปฏิบัติตามแผน และสรุปผล ด้วยความสมัครใจและด้วยความศรัทธาเริ่มของกลุ่มเอง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับและหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.6.1 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยและชุมชน เป็นการเรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

2) ได้ข้อมูล/สถานการณ์กองทุนชุมชน รูปแบบ กระบวนการจัดการกองทุนชุมชนที่มีประ-

สิทธิภาพ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือสมาชิกกองทุน และนำเอาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการ

3) เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านรูปแบบการจัดการกองทุนชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่มีประสิทธิภาพให้กับประชาชนและชุมชนอื่นๆ ที่สนใจ

1.6.2 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

หน่วยงาน/องค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาชนบท เช่น กองทุนชุมชน ทั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกองทุนชุมชนอื่นๆ องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) กรมการพัฒนาชุมชน กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

1.7 ข้อจำกัดทางการศึกษา

1.7.1 การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการสุ่มตัวอย่างเลือกพื้นที่ดำเนินการในระดับอำเภอและตำบล สำหรับจังหวัดนั้น ผู้วิจัยได้เลือกดำเนินการในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี เนื่องจากเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และมีคุณสมบัติที่ตรงกับที่กำหนดไว้ในข้อเสนอโครงการวิจัย กล่าวคือ ผู้นำท้องถิ่น ผู้บริหาร และบุคลากรทุกระดับ มีความสนใจ พร้อมให้ความร่วมมือ

1.7.2 เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ จะได้รับผลสำเร็จที่สมบูรณ์ได้นั้น ต้องอาศัยความพร้อมและความสมัครใจของผู้เข้าร่วมโครงการเป็นปัจจัยสำคัญ สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มเลือก อาจจะมีปัจจัยสำคัญทั้งสองประการไม่เต็มที่ อาจจะมีผลทำให้การวิจัยนี้ได้รับผลสำเร็จไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

1.7.3 ถ้าหากในแผนงานหรือโครงการของกลุ่มตัวอย่างมีกิจกรรมด้านการผลิตมาเกี่ยวข้อง ระยะเวลาปฏิบัติตามแผนเพียง 8 เดือน เพียงพอที่จะดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ได้ครบวงจรเพียง 1 รอบเท่านั้น ดังนั้นเมื่อได้รูปแบบแล้วก็ต้องเป็นความสมัครใจของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเองที่จะดำเนินการต่อเนื่องต่อไปหรือไม่